

چشم انداز صید و صیادی

(قسمت دوم)

نظامهای بهره‌برداری:

الف - وضعیت نظام بهره‌برداری در آبمای شمال:

در بخش دولتی و از ۴۳۱ فروند قایق فعال در این رشته ۳۵۳ فروند آن را قایقهای دولتی تشکیل می‌داده است.

۱-۱- تعاونی ماهیگیری ماهیان خاویاری:

پس از انحلال مقاطه کاریها و پیمانکاریهای ناحیه ۴ شیلات (شرق مازندران) در سال

خاویاری تنها توسط دو نظام دولتی و تعاونی صورت می‌گیرد که نظام تعاونی در این زمینه حضور ناچیزی دارد و در واقع قسمت عمده استحصال ماهیان خاویاری توسط صیادان اداری مستخدم شرکت شیلات صورت می‌گیرد.

بطوریکه در سال ۱۳۷۰ از مجموع ۱۵۲۳ نفر صیاد ماهیان خاویاری، ۱۳۱۱ نفر

ساخت نظامهای بهره‌برداری صیادی در شمال براساس نوع صید ماهیان (خاویاری، کیلکا استخوانی) استقرار یافته است.

۱- نظام بهره‌برداری ماهیان خاویاری:

با حذف نظام مقاطه کاری صید در سال ۵۹ در حال حاضر بهره‌برداری از ماهیان

در سال ۱۳۷۰ از مجموع ۱۵۲۳ نفر صیاد ماهیان خاویاری ۱۳۱۱ نفر در بخش دولتی اشتغال داشتند و از ۴۳۱ فروند قایق فعال در این رشته ۳۵۳ فروند آن را قایق‌های دولتی تشکیل می‌داده است.

۱۳۵۹ کارگرانی که در استخدام آنها بودند با توافق شرکت شیلات (در سال ۶۱) شرکت تعاونی ماهیان خاویاری را درگمیش دفه تشکیل دادند.

این شرکت در سال ۷۰ دارای ۲۱۲ نفر عضو و ۷۸ فروند قایق بوده است. شیوه کار این تعاونی به این روش است که شیلات، آلات و ادوات صید را بصورت اقساط به تعاونی می‌فروشد و تعاونی همانند صیادان اداری صید خود را تحویل کربی (سکوی) شیلات می‌دهد و بهای صید تعاونی براساس نرخهای اعلام شده از سوی شیلات به حساب تعاونی واریز می‌گردد و سود حاصل بطور مساوی بین صیادان تقسیم می‌شود. تعاونی نفت، سوخت، بارانی و سایر هزینه‌های جاری و مصرفی را از کل منابع خود مستقیماً تهیه می‌نماید.

نظارت‌های لازم از طریق این تشکلهای اعمال گردد.

در حالیکه برای ماهی کیلکا که عمده‌ترین ماهی غیر خاویاری دریای مازندران محسوب می‌شود ارزش تجاری پایین آن باعث بهره‌برداری ناچیزی از ذخایر موجود شده است و سیاست‌های حمایتی دولت در جهت گسترش و افزایش صید این گونه ماهی موجب پیدایش نظام بهره‌برداری متضادتی نسبت به سایر ماهیان غیر خاویاری شده است.

جدول شماره ۴ - تعداد صیادان و قایق‌های صید ماهیان خاویاری

سال	کل شمال کشور		دولتی		تعاونی	
	تعداد قایقها	تعداد صیاد	تعداد قایقها	تعداد صیاد	تعداد قایقها	تعداد صیاد
۶۸	۳۹۴	۱۴۲۹	۳۲۷	۱۲۱۰	۶۷	۲۱۹
۶۹	۴۳۰	۱۵۳۲	۳۵۲	۱۳۰۷	۷۸	۲۲۵
۷۰	۴۳۱	۱۵۲۳	۳۵۳	۱۳۱۱	۷۸	۲۱۲

۱-۱-۲- تعاونیهای پره:

این تعاونیها با تشکل گروهی از صیادان (بطور متوسط ۸۶ نفر) که مشترکاً از طریق یک پره به صید می‌پردازند بوجود آمده است.

پره عبارت از یک تور بزرگ بطول ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ متر و عرض ۹ تا ۱۸ متر است که در نزدیکی ساحل در دریای گسترده می‌شود و سپس با کمک تراکتور و یا بدون آن به سمت ساحل کشیده می‌شود به همین دلیل کاربرد پره مستلزم مشارکت و همیاری مبتنی بر تقسیم کار دقیق گروهی می‌باشد. این شیوه در بطن خود حاوی نوعی همیاری و تعاون است و در واقع می‌توان گفت تعاونیهای پره یکی از واقعی‌ترین تعاونیها در عرصه تولید محسوب می‌شوند.

بطور معمول این تعاونیها هرکدام دارای ۲ تا ۴ فروند قایق می‌باشند که نیمی از آن موتوری است (به استثناء تعاونیهای مستقر در شرق دریای مازندران و خلیج گرگان که فاقد قایق موتوری هستند) همچنین این تعاونیها هر کدام دارای ۲ تا ۴ دستگاه تراکتور، تجهیزات و آسایشگاه صیادی هستند که جزیی از سرمایه شرکت محسوب می‌گردد.

شرکتها عموماً ماهی صید شده را از طریق سماکان (واسطه‌ها) بصورت حق‌العمل کاری در بازار بفروش می‌رسانند و درآمد حاصله را پس از کسر ذخیره سرمایه و هزینه‌های جاری بین اعضاء تقسیم می‌کنند، نحوه توزیع درآمد در تعاونیهای شرق مازندران عموماً اعضاء دارای سهم مساوی هستند در حالیکه در بسیاری از تعاونیها لوسمان (سر صیاد) و صیادانی که کارشان جنبه تخصصی دارد

۲- نظام بهره‌برداری ماهیان غیر خاویاری:

شیوه بهره‌برداری از ذخایر ماهیان غیر خاویاری دریای مازندران برای ماهیان درشت (نظیر سفید، کپور، کفال و ...) و ماهیان ریز (کیلکا) متفاوت و نظام بهره‌برداری از آنها دارای شکلهای مختلف است. بطوریکه برای ماهیان درشت که دارای ارزش تجاری بالایی هستند و تقاضا برای آنها زیاد می‌باشد، بهره‌برداری از آن مستلزم رعایت ضوابط حفظ منابع و ذخایر می‌باشد. بدین خاطر محدودیتهای خاصی برای صید این قبیل ماهیان اعمال می‌شود که مهمترین آنها ممنوعیت صید توسط صیادان آزاد و اعطای امتیاز بهره‌برداری انحصاری به تعاونیها است تا

۱-۲- نظام بهره‌برداری ماهیان خاویاری (استخوانی) غیر از کیلکا:

حاکمیت اصل حفاظت از ذخایر بر سازمان صید ماهیان استخوانی غیر از کیلکا باعث شده است که دولت بهره‌برداری از ذخایر این ماهیان را با استثناء معدودی پره شیلاتی انحصاراً به تعاونیهای پره و دامگستر واگذار نماید و صید خارج از این چهارچوب را غیر قانونی بداند این تعاونیها در فصل صید با نظارت شرکت شیلات و براساس ضوابط و مقررات تعیین شده از سوی این شرکت اقدام به صید می‌نماید از این رو می‌توان گفت اضطراب ناشی از ادامه کار برای صیادان این ماهیان یکی از عوامل اصلی ایجاد این تشکلهای بوده است.

شرکتها عموماً ماهی صید شده را از طریق سماکان بصورت حق العمل کاری بفروش می‌رسانند. نحوه توزیع درآمد بین اعضاء تابع شیوه یکسانی نیست. در تعاونی‌های شرق مازندران، اعضاء دارای سهم مساوی هستند، در حالیکه در بسیاری از تعاونی‌ها، لوسمان (سر صیاد) و صیادانی که کارشان جنبه تخصصی دارد، سهمی بیش از بقیه دریافت می‌دارند.

ممنوعیت صید به روش دامگستر که باعث تخریب شدید منابع و ذخایر می‌گردد توسط عده‌ای این روش مخرب شروع شد و از این طریق لطمات و صدمات زیادی به ذخایر وارد آمد.

در سال ۱۳۶۴ صیادان مزبور ملزم به تشکیل تعاونی دامگستر شدند تا امر نظارت و کنترل برصید آسانتر باشد تا پس از مدتی آنان را نسبت به اتخاذ شیوه‌های مناسب صید از جمله پره هدایت نمایند. در همان سال شرکت شیلات اعلام نمود صرفاً به صیادانی که در چهارچوب تعاونی‌های دامگستر متشکل گردند پروانه صید داده خواهد شد و از آن زمان به بعد نیز شرکت شیلات جهت حفاظت بهتر منابع دریای مازندران تلاش نموده است تا به هر طریق ممکن محدوده کار این تعاونی‌ها را تنگتر نماید زیرا دامهایی که این تعاونی‌ها می‌گسترانند علاوه بر ماهیان استاندارد ماهیان غیر استاندارد و بچه ماهیان خاویاری را نیز به دام می‌اندازد و بشدت به ذخایر دریا آسیب می‌رسانند.

هر یک از این تعاونی‌ها بطور متوسط دارای حدود ۱۰۰ عضو می‌باشد که متشکل از تعدادی گروه مستقل ۲ تا ۴ نفره است که مشترکاً بوسیله یک قایق به صید می‌پردازند و ماهیهای صید شده را مستقیماً به بازار یا به سماک عرضه می‌دارند. لذا تعاونی عملاً در عملیات جمع‌آوری ماهی و عرضه آن به بازار

نخواهد شد و حتی شرکت شیلات ترجیح می‌دهد که تعاونی‌های دامگستر در قالب تعاونی‌های پره تشکیل گردند. وضعیت تعاونی‌های پره در جدول زیر منعکس شده است.

سهمی بیش از بقیه دریافت می‌دارند. اکثر صیادان عضو تعاونی در فصول غیر صید به مشاغل دیگری خصوصاً کشاورزی و کارگری اشتغال دارند. سابقه‌دار بودن فعالیت تعاونی‌های پره، بالا بودن نسبی سطح آگاهی اعضاء همچنین حضور جمعی صیادان درصیدگاه طی فصل صید باعث شده است که این تعاونی از نظر مشارکت اعضاء در تعیین هیئت مدیره و هدایت آن وضعیت مناسب تری نسبت به سایر انواع تعاونی‌های صیادی داشته باشند اما این تعاونی‌ها فاقد پویایی و خودجوشی لازم جهت توسعه دامنه فعالیتها، ارائه خدمات رفاهی و شغلی می‌باشند و کارکرد اصلی آن در جمع‌آوری صید از دریا و تقسیم درآمد بین اعضاء است.

جدول شماره ۵- وضعیت صید پره در شمال کشور

سال	کل شمال کشور		گیلان				مازندران	
	تعداد پره	تعداد صیاد	تعداد پره	تعداد صیاد	تعداد پره	تعداد صیاد	تعداد پره	تعداد صیاد
۶۸	۵	۲۴۵	۱۸	۱۶۲۹	۱	۴۵	۴۲	۲۵۸۵
۶۹	۵	۲۳۵	۲۵	۱۶۶۱	۱	۴۵	۴۲	۲۶۰۳
۷۰	۴	۱۸۰	۳۲	۲۲۳۴	-	-	۴۸	۲۰۳۰

۱-۲- تعاونی‌های دامگستر:

هیچ نقشی ندارد و درآمدی نیز از این بابت کسب نمی‌کند. کارکرد اساسی تعاونی دامگستر، توزیع برخی از وسایل صید مثل تور بین اعضاء است. نقش دیگر تعاونی ارتباط با

دریدو انقلاب اسلامی بعلت اوضاع پیش آمده، نظامهای بهره‌برداری ماهیان غیر خاویاری آسیب جدی دید و علیرغم

نظر باینکه شیوه صید پره تنها شیوه‌ای است که در تعارض با تعادل ذخایر نیست گسترش آن با ممانعت شرکت شیلات مواجه

شرکت شیلات می‌باشد بنابراین حجم فعالیت مستقیم شرکت و معاملات آن به گونه‌ای نیست که حتی هزینه‌های جاری مثل اجاره دفتر و یا دستمزد حسابدار و مدیر عامل را بتوان از آن پرداخت نموده بنابراین اینگونه تعاونیها پس از گاهی اقدام به دریافت مبالغی از اعضاء بابت تأمین هزینه‌های جاری شرکت می‌نمایند در واقع می‌توان گفت ارتباط مستمر و مستحکمی بین اعضاء تعاونی وجود ندارد بطوریکه در بسیاری موارد شرکتها حتی مجمع عمومی سالانه خود را نیز تشکیل نداده‌اند و در مواردی هم که مجمع تشکیل شده است بعضاً مجمع در نوبت دوم و با حضور کمتر از نصف اعضاء تشکیل گردیده است. اعضاء این تعاونیها نیز همانند تعاونیهای پره اکثراً دارای مشاغل دیگری (از قبیل کارگری و کشاورزی) می‌باشند. اکثر اعضاء تعاونیها تحت پوشش بیمه تأمین اجتماعی می‌باشند و به استثناء تعاونیهای منطقه آشوراده که شیلات آنها را از بکارگیری قایق موتوری منع نموده سایر شرکتها از قایق موتوری برای صید استفاده می‌نمایند. این قایقها عموماً متعلق به همه اعضاء گروه صید است ولی در مواردی نیز مالکیت قایق صرفاً به یکی یا برخی از اعضاء گروه تعلق دارد. البته در مواردی نیز که قایق تعلق به کل گروه دارد عموماً همه اعضاء از سهم یکسانی در مشارکت برخوردار نیستند. این وضعیت در مورد تورهای مورد استفاده گروههای صید نیز مصداق دارد. هر قایق بین ۳۰ تا ۶۰ رشته تور را مورد استفاده قرار می‌دهد بغیر از تعاونیهای بخش ترکمن‌نشین، گروههای صید عموماً برای فروش ماهی خود از طریق سماکان عمل می‌نمایند و در مقابل سماکان نیز عموماً نیازهای مالی صیادان را برای تهیه ابزار صید بصورت پرداخت مساعده فراهم می‌نمایند.

در مجموع می‌توان موفقیت تعاونیهای دامگستر را در جدول شماره ۶ مشاهده نمود. همانطور که قبلاً نیز ذکر شد سیاست کلی بر آن است که از دامنه فعالیت تعاونیهای دامگستر کاسته شود و اعضاء آنها به سمت

تعاونیهای کیلکا و یا پره هدایت شوند. از این رو روند کاهنده منعکس شده در جدول شماره ۶ عمدتاً ناشی از این سیاست می‌باشد و به همین دلیل غالب اعضاء تعاونیهای دامگستر که عموماً انگیزه آنها از عضویت در تعاونی پیدا کردن محل مناسب برای صید بوده نگران آینده فعالیت خود هستند اگر تعاونیهای دامگستر نتوانند شیوه مناسبی برای ادامه کار خود پیدا کنند قطعاً با انحلال تدریجی مواجه خواهند شد.

۲-۲- نظام بهره‌برداری از ذخایر ماهی کیلکا:

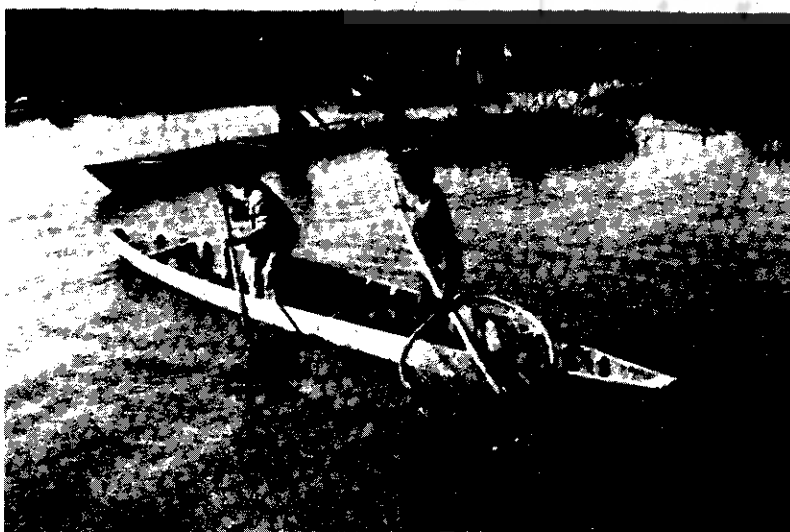
صید ماهی کیلکا بدلیل ریزی و حرکت گله‌ای و زیستگاه آن در آبهای عمیق بصورت تعقیبی است که با استفاده از شناورهای بزرگ و مجهز صورت می‌گیرد. پیچیدگی نسبی روش صید و پائین بودن قیمت آن در بازار باعث شده است که بهره‌برداری از این ذخایر به میزان ناچیزی صورت گیرد. هر چند که در حال حاضر بعثت سیاستهای تشویقی و حمایتی

جدول شماره ۶- تعداد تعاونیهای دامگستر طی سالهای ۷۰-۶۸

سال	کل شمال کشور		گیلان		مازندران	
	تعداد تعاونیها	تعداد صیادان	تعداد تعاونیها	تعداد صیادان	تعداد تعاونیها	تعداد صیادان
۶۸	۵۳	۶۲۵۰	۳۷	۴۱۵۴	۱۶	۲۰۹۶
۶۹	۵۱	۵۸۲۷	۳۵	۳۷۴۹	۱۶	۲۰۷۸
۷۰	۴۳	۴۳۳۹	۲۸	۲۶۸۹	۱۵	۱۶۵۰

جدول شماره ۷- نسبت سهم تعاونیهای پره و دامگستر

نوع تعاونی	۱۳۶۸		۱۳۶۹		۱۳۷۰	
	صیاد	تعاونی	صیاد	تعاونی	صیاد	تعاونی
دامگستر	٪۵۵	٪۴۳	٪۵۲	٪۴۳	٪۴۱	٪۳۵
پره	٪۴۵	٪۵۷	٪۴۸	٪۵۷	٪۵۹	٪۶۵

۳ بخش دولتی و تعاونی و خصوصی امر استحصال را بعهده دارند اما لزوم توجه بیشتری را طالب است چرا که درصد ناچیز برداشت عملاً سهم عمده‌ای از ذخایر کشور را بلا استفاده نموده است. جدول شماره ۸ نشانگر سهم هر یک از ۳ بخش یاد شده در صید کیلکا می‌باشد.

جدول شماره ۸ - وضعیت بخشهای سه‌گانه در صید ماهی کیلکا

نوع بهره‌برداری	دولتی		تعاونی			خصوصی			جمع کل
	تعداد شناور	تعداد صید	سهم از صید	تعداد شناور	تعداد صید	سهم از صید	تعداد شناور	تعداد صید	
سال ۶۸	۵	۱۰۵	۷۲٪	۶	۹۵	۲۸٪	-	-	۱۱
۶۹	۵	۱۰۶	۸۰٪	۸	۱۲۱	۱۸٪	۲	۲۵	۱۵
۷۰	۵	۹۸	۴۸٪	۱۰	۱۴۹	۳۷٪	۳	۴۱	۱۸

میان این مسیر قرار گرفته‌ایم طیفی از نظامهای بهره‌برداری در این خطه شاهد را هستیم که یک سمت آن صید سنتی و معیشتی قرار گرفته است و سمت دیگر آن، صید صنعتی و تجاری؛ لذا لازم است مروری داشته باشیم بر موقعیت این نظامها.

ویژگیهای صید سنتی:

- استفاده از ابزار صید ساده و ابتدایی با اتکاء بر کاریدی و نیروی بدنی.
- صید به منظور رفع نیازهای معیشتی خانواده و با مبادله کالا و لذا کم‌رنج بودن بُعد تجاری صید.

- بهره‌برداری از آبهای نزدیک ساحل در محدوده سواحل محل سکونت در مجموع ۲/۲٪ جامعه صیادی به این شیوه صید اشتغال دارند و با داشتن حدود ۱۰٪ از شناورهای موجود (که قایقهای بدون موتور را تشکیل می‌دهد) و ۱/۴٪ از کل صید را استحصال می‌نمایند و به این ترتیب سرانه صید آنها حدود ۱/۵ تن در سال می‌باشد.

در بهره‌وری بازماند و صید سنتی و معیشتی وجه غالب بهره‌وری را بخود اختصاص دهد بطوریکه بهره‌وری پایین نیروی کار مشخصه اصلی این وضعیت را تشکیل می‌دهد، الزامات ناشی از خودکفایی غذایی و بهبود وضع زندگی ساکنین حاشیه سواحل جنوبی باعث شد که پس از انقلاب اسلامی افزایش

بهره‌برداری از دریا و افزایش بهره‌وری صیادان اهمیت و جایگاه خاصی را در اهداف دولت کسب نماید و تلاش فراوانی برای آن مصروف گردد که حاصل آن تحول بر نظام صید و صیادی مستقر در جنوب کشور به سمت صید مدرن و تجاری و پشت سر گذاردن نظام سنتی و معیشتی است. از این رو اکنون که در

در حال حاضر مجموعاً ۳۱ تعاونی کیلکا در استانهای شمالی تشکیل شده است که همه آنها هنوز فعال نشده‌اند. هر یک از این تعاونیها بین ۱۰ تا ۲۰ نفر عضو دارند. صید ماهی کیلکا توسط تعاونیها بوسیله شناورهای چوبی و از طریق تورهای کیسه‌ای صورت می‌گیرد. این تعاونیها حاصل صید خود را مستقیماً به بازار عرضه می‌دارند و بفروش می‌رسانند. علیرغم آنکه بازار این ماهی پرنوسان و شدیداً آسیب‌پذیر است ولی تاکنون در زمینه تثبیت نرخ ماهی و راه‌اندازی صنایع جنبی با توجه به حجم بالای ذخایر اقدام اساسی صورت نگرفته است.

پ - وضعیت نظام

بهره‌برداری در

آبهای جنوبی

بی توجهی رژیم گذشته به توسعه صید و صیادی در سواحل جنوبی کشور و تقاضای مصرف گوشت ماهی و خصوصاً ماهیان جنوب از یکسو و فقدان شرایط عرضه مناسب از دیگر سو باعث شده بود که وضعیت صید و صیادی در اکثر سواحل جنوبی کشور از تحول

شپوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مركز جامع علوم انسانی

ویژگیهای صید خرد (نیمه صنعتی):

صید خرد عمدتاً شامل واحدهای بهره‌بردار کوچک (قایقهای موتوری) و متوسط (لنج) بوده که بصورت نیمه مکانیزه عمل می‌کند و قادر به صید در آبهای غیر ساحلی و حتی فراتر از محدوده ۱۲ مایلی می‌باشد و قابلیت استفاده از نیروی محرکه موتوری و بکارگیری ابزار هیدرولیکی و الکترونیکی را دارند بهمین علت میزان صید در نتیجه میزان درآمد آن بالاتر از صید سنتی است و انگیزه‌های تجاری در آن بیشتر است. روش صید عمدتاً گروهی است و نحوه توزیع درآمد به صورت سهم‌بری می‌باشد. سیستم سهم‌بری در لنجها به این گونه است که کلاً نیمی از صید به مالک یا مالکین لنج و ادوات صید تعلق می‌گیرد و نیمی دیگر با نسبتهای زیر بین کارکنان لنج تقسیم می‌شود. ناخدا ۲ سهم سکانی و موتوریست ۱/۵ سهم، طبخ ۱/۴ سهم و جاشوها هرکدام یک سهم و در مواردی که ناخدا مالک لنج نیز محسوب می‌شود توأمأ از دو سهم مالک و ناخدا بهره‌مند می‌شود. در صید با قایقهای موتوری (شناورهای کوچک) از آنجا که عموماً خود صیادان مالکیت قایق و افزار صید را نیز دارا می‌باشند تقسیم محصول براساس سهم الشراکه صورت می‌گیرد.

در حال حاضر ۹۲٪ جامعه صیادی به این شوه صید اشتغال داشته و با استفاده از ۸۹٪ شناورهای فعال بیش از ۷۵٪ صید را انجام می‌دهد و از سهم سرانه‌ای حدود ۴/۱ تن برخوردارند.

ویژگیهای صید صنعتی:

فعالیت صید صنعتی عمدتاً متکی به شناورهای فلزی دارای ظرفیت (تناژ) و امکانات بالا بوده که علاوه بر صید درحیطه آبهای حوزه جمهوری اسلامی ایران قادر به فعالیت در آبهای دور نیز هستند، این شناورها دارای تجهیزات مدرن هیدرولیکی و الکترونیکی هستند که قادر به انجام عملیات

صید بمدت طولانی و دور از ساحل می‌باشند و از توانایی انجماد، عمل آوری و نگهداری ماهی بمدت طولانی در دریا بهره‌مند هستند. کارکنان آن عموماً در ازای دریافت دستمزد و حقوق کار می‌کنند در این حیطه از کار صیادی، هم دولت و هم بخش خصوصی فعالیت دارند حضور دولت تحت عنوان شرکت صید صنعتی (متعلق به شرکت شیلات) و شرکت صید کیش می‌باشد. این شرکتها علاوه بر صید از طریق کشتیهای اختصاصی خود بعضاً از طریق اجاره کشتیهای خارجی نیز به امر صید می‌پردازند.

در مجموع حدود ۵/۸٪ از صیادان جنوب در این نظام اشتغال بکار دارند که با استفاده از ۲٪ شناورها ۲۳/۲٪ از صید آبهای ملی و ۱۰۰٪ صید از آبهای دور را بدست می‌آورند و دارای صید سرانه‌ای معادل ۳۰/۲ تن می‌باشند.

مبذول داشته است و صید صنعتی را عمدتاً بعنوان مکمل صید خرد در بهره‌برداری از منابعی که صید خرد امکان فعالیت ندارد تجهیز نموده است. در این میان تعاونیهای صیادی به دلیل پویایی و بالندگی و نقشی که می‌توانند در تسریع دوران گذار از صید سنتی به صید مدرن ایفا نمایند، در کانون توجهات دولت قرار داشته است که حاصل آن تشکیل ۶۵ تعاونی صیادی در سراسر نوار ساحلی جنوب و عضویت ۴۳٪ صیادان صید خرد در این تعاونیها است.

امروزه اگرچه این تعاونیها بدلیل قابلیت‌های خوبی که در ارائه خدمات صیادی کسب نموده‌اند سرمایه‌های گرانقدری محسوب می‌شوند ولی هنوز تا وضعیت مطلوبی که بتوانند کارکردهای چند جانبه‌ای از قبیل ارائه خدمات، تجهیز سرمایه، بازاریابی، عمل آوری، تهیه نهاده‌ها، آموزش صیادان و

جدول شماره ۹ - وضعیت صیادی به تکنیک استانهای جنوبی در سال ۱۳۷۰

استان	تعداد صیاد		تعداد مراکز صیادی	تعداد تعاونی	تعداد اتحادیه تعاونی	سهم صیادان عضو تعاونی	تعداد شناور صیادی فعال				میزان سرمایه شرکتی تعاونی (هزار /)	
	کل	عضو تعاونی					فلزی	لنج	قایق	جمع کل		سرمایه اولیه
خرزستان	۷۰۵۲	۲۴۱۵	۵۵	۴	۱	۲۴٪	۲۴	۲۴۰	۲۹۸	۶۶۲	۷۸۵۵	۲۶۲۷۰
بوشهر	۲۵۷۳۰	۹۶۸۰	۵۱	۳۰	۱	۲۷٪	۹۲	۱۱۸۷	۸۹۸	۲۳۹۱	۱۱۷۴۹۰	۱۵۵۶۸۵/۵
هرمزگان	۱۴۹۸۰	۴۱۰۸	۱۱۳	۲۱	۱	۲۷٪	۱۵	۶۶۶	۱۲۱۰	۱۹۳۶	۲۸۰۱۷	۹۱۸۱۰/۲
سیستان و بلوچستان	۶۹۰۰	۱۳۳۴	۲۰	۱۰	-	۲۰٪	-	۵۱۶	۴۵۲	۹۱۸	۱۴۷۶۵	۱۸۷۹۰
جمع	۵۴۶۱۲	۱۷۵۲۷	۲۴۶	۶۵	-	۲۹/۳٪	۱۳۱	۲۵۱۹	۲۱۷۲	۵۸۷۲	۱۶۸۱۲۷	۲۹۵۵۵۵/۷

جدول شماره ۱۰ - وضعیت صید و صیادی در نظامهای بهره‌برداری مختلف

عنوان	کل آبهای جنوب	صید صنعتی	صید خرد	صید سنتی
جمعیت صیاد (نفر)	۴۴۶۲۸	۲۵۷۳	۲۳۵۰۲	۱۰۱۶
سهم شاغلین	۱۰۰٪	۵/۸٪	۵۲/۷٪	۲/۲٪
میزان صید از آبهای ایران (تن)	۲۲۰۹۵۳	۵۱۲۵۹	۹۷۴۰۸	۱۵۲۴
سهم صید از آبهای ایران	۱۰۰۰	۲۳/۲٪	۴۲/۴٪	۱/۴٪
میزان صید از آبهای دور (تن)	۲۶۶۹۴	۲۶۶۹۴	-	-

... ارائه دهند فاصله زیادی دارند. وجود این تعاونیها بدلیل نقشی که می‌توانند در سالم به مقصد رساندن سیاستهای آزاد سازی و خصوصی سازی دولت در زمینه شیلات، ایفا نمایند باید همچنان مورد توجه دولت باشند تا

دولت جمهوری اسلامی ایران برای ایجاد شرایط لازم جهت بهره‌برداری بیشتر از منابع ماهی موجود در آبهای جنوب و همچنین توسعه سواحل محروم جنوبی کشور توجه خاصی را به توسعه صید خرد در این مناطق

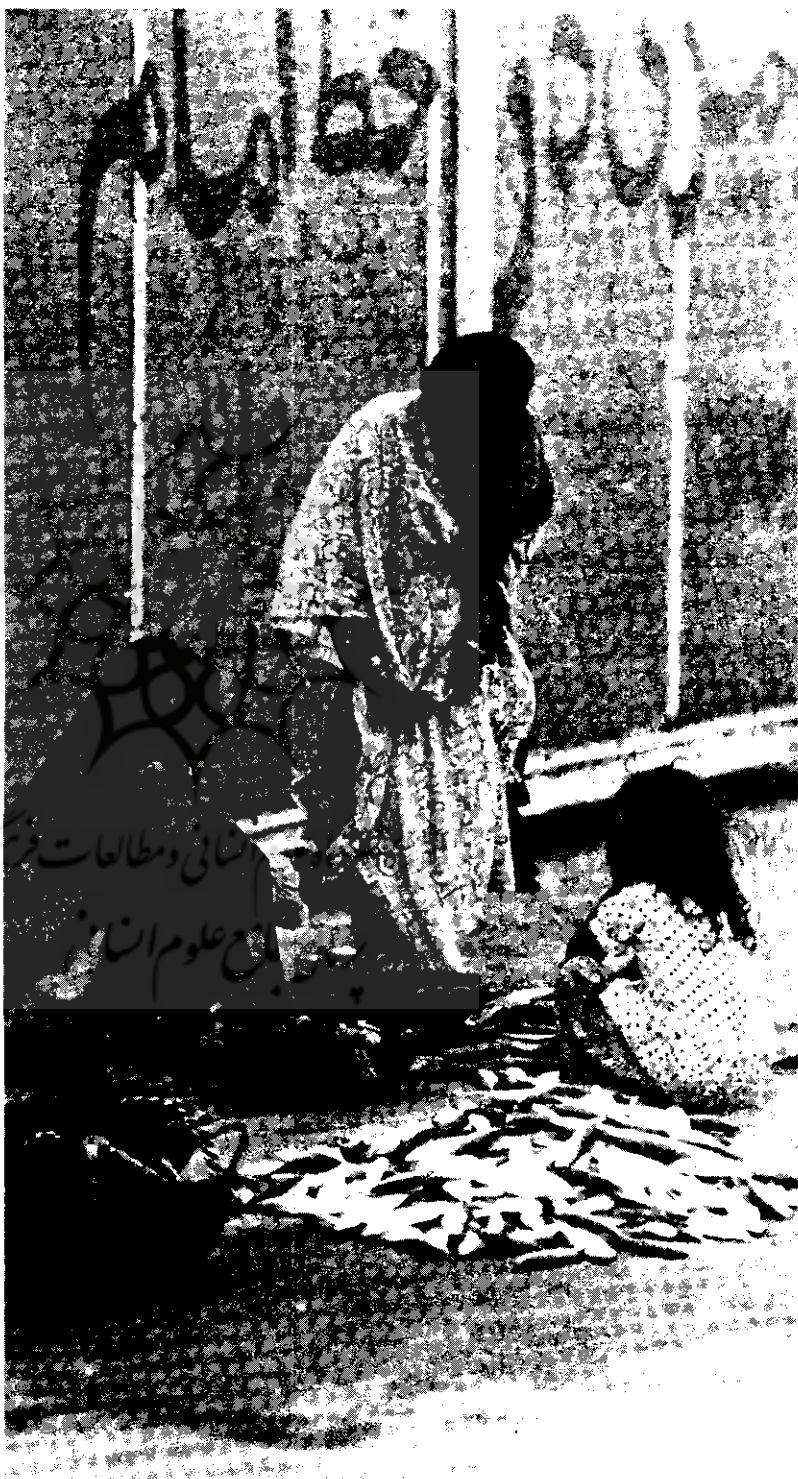
صید ماهی کلیکا بدلیل ریزی و حرکت گله‌ای و قرار داشتن زیستگاه آن در آبهای عمیق، با استفاده از شناورهای بزرگ و مجهز صورت می‌گیرد. پیچیدگی نسبی روش صید و پائین بودن قیمت آن در بازار، باعث شده است که بهره‌برداری از این ذخایر به میزان ناچیزی صورت گیرد.

۱- تعاونیهای صیادی جنوب:

طی سالهای ۱۳۴۵-۱۳۵۱ حدود ۱۸ تعاونی صیادی با حدود ۱۰۶۰ عضو در سراسر سواحل جنوب تشکیل شد که تا سال ۱۳۵۴ نقش این تعاونیها در فعالیتهای شیلاتی همانند نقش تعاونیهای روستایی در امور کشاورزی بود. در سال ۱۳۵۲ به منظور فعالتر کردن تعاونیها، دولت تصمیم گرفت با ادغام آنها در یکدیگر گروههای تعاونی را تشکیل دهد و براساس آن ۸ گروه تعاونی بوجود آمد اما این تشکلهای فرمایشی هم بی‌خاصیت‌تر از آن بودند که بتوانند در تغییر وضع مناطق محروم جنوب و ساکنان محرومتر آن، نقشی ایفاء نمایند. بعد از انقلاب به منظور ارتقاء وضعیت تشکلهای صیادی مقرر شد تعاونیهای صیادی بخاطر روابط ناسالم حاکم بر آن (سلطه صاحبان سرمایه بر این تعاونیها) منحل شود و پس از اصلاح اساسنامه آن مجدداً اصلاح سازمان گردد. از این رو ابتدا کمیته‌های امور صیادی تشکیل و عهده‌دار تغییر و بهبود ساخت اجتماعی و اقتصادی تعاونیهای سابق گردید و سپس تعاونیهای جدید تحت عنوان شرکتهای خدمات صیادی شکل گرفت.

اکثر قریب به اتفاق واحدهای تولیدی که تحت پوشش این شرکتهای تعاونی قرار دارند مربوط به صیادان خرد می‌باشند که به شیوه سهم‌بری عمل می‌نمایند. از این رو علیرغم وجود اشکال گوناگون نظام همیاری در صید، عرصه فعالیت تعاونیهای صیادی، به حیظه تولید و صید گسترش نیافته و عمدتاً در حد انجام عملیات خدمات رسانی محدود باقی مانده است.

وضع فعلی تعاونیهای صیادی جنوب طی سالهای کوتاهی که از عمر آنها می‌گذرد در عمل متأثر از عوامل متعددی بوده است که

سعی خواهد شد نگاهی گذرا بر آن داشته باشیم.

پس از انقلاب اسلامی توسعه فعالیت‌های صیادی در جنوب کشور با گسترش تقاضا برای نهاده‌های صیادی همراه بود که عمدتاً ارزی بالایی داشتند، در حالیکه بروز مضیقه‌های اساسی در کشور طی همین سالها مانع از واردات آزاد این نهاده‌ها می‌گردید، این امر به نوبه خود مانع از رشد خدمات بازرگانی در بخش غیر دولتی جهت تهیه و توزیع این نهاده‌ها بوده است. این وضعیت همراه با دیدگاه مسئولین ذیربط در خصوص طرد بازرگانی غیر دولتی طی سالهای اول پس از انقلاب باعث شده که شرکت شیلات عمدتاً تصدی امر واردات و توزیع داخلی نهاده‌های صیادی را در اختیار خود قرار دهد و در این راستا تعاونیهای صیادی را بعنوان بازوی

اجرائی خود وارد عمل نمود و کار توزیع نهاده‌ها را در بین صیادان از مجرای این تعاونیها انجام داد. از طرف دیگر برقراری سیستم سهمیه‌بندی در توزیع کالاهای اساسی مصرفی نیز مستلزم استقرار نهادهای مناسب در مناطق و روستاهای صیادی بود که در این مورد نیز تعاونیهای صیادی را همانند تعاونیهای روستایی بعنوان عامل توزیع برگزید و به این ترتیب بخشی از توان اجرائی این نهادهای نوپا نیز در این زمینه مصروف شد. علاوه بر اینها سیاست دولت در توزیع وامهای کم بهره موضوع تبصره ۴ بودجه در زیر بخش شیلات نیز از مسیر همین تعاونیها به اجرا درآمد. مجموعه عوامل فوق الذکر اگرچه از یکسو موجبات توسعه نفوذ تعاونیها در بین جامعه صیادی را فراهم نمود ولی از سوی دیگر موجب شد تا تقریباً کلیه توان اجرائی تعاونیهای صیادی صرف پیشبرد سیاستهای اجرائی دولت گردد و تعاونیها را عملاً به عامل اجرائی شیلات تبدیل نماید و امکان دستیابی به خوداتکایی و خودگردانی از آنها سلب گردد. این وضعیت نه تنها توان عملی تعاونیها را برای بهره‌گیری از شرایط جدید اقتصادی که بدنبال اتخاذ سیاست آزادسازی از سوی

آوری متعلق به شیلات نیز در همین راستا صورت گرفته است. البته این اقدامات کافی به مقصود نبوده بطوریکه اتحادیه‌ها هنوز در امر بازاریابی ماهی، ایجاد صنایع عمل آوری و تبدیلی، صادرات و غیره حضور جدی کسب نکرده‌اند و گذشته از آن این تحرکها در سطح تعاونیها بسیار کم رنگتر است. بطوریکه در بسیاری از تعاونیها سطح مشارکت اعضاء در هدایت تعاونی از طریق مجمع عمومی و هیئت مدیره بسیار پایین و منفعلانه است و مدیر عامل تعاونی عملاً فعال مایشاء محسوب می‌شود. نقش بازرس قانونی عملاً به یک حضور سمبلیک محدود است و نقشی در نظارت بر امور ندارد سطح سواد اعضاء هیئت مدیره‌ها بسیار پایین و توان برنامه‌ریزی و اجرائی مدیران تعاونی در حد نازل قرار دارد.

در حال حاضر تقریباً تمامی سرمایه در گردش تعاونیها از محل وامهای بانکی با نرخهای ترجیحی تأمین می‌شود که اگر سیاست دولت در این زمینه تغییر یابد قدرت مانور تعاونیها بشدت کاهش خواهد یافت در اکثر تعاونیها سهم سرمایه شرکت در تشکیل دارائیه در حدود صفر است و میزان دارائیهای ثابت در کل دارائیها بسیار ناچیز است.

دولت فراهم شده محدود نموده است بلکه آنها را سخت آسیب‌پذیر می‌نماید. بطوریکه تعاونیهایی که در زمینه‌های ارائه خدمات صیادی بازاریابی، نگهداری و عمل آوری صید سابقه فعالیت مستقل نداشته و هنوز نتوانسته‌اند به قدرت مالی و اقتصادی مناسبی دست یابند در حال حاضر با خطر انحلال و فروپاشی مواجه می‌باشند چرا که در این تعاونیها براساس رویه غلط گذشته باور عمومی از فلسفه وجودی تعاونی منحصر به این است که تعاونی امکانات و نهادهای صیادی را با قیمت نازل از دولت دریافت و بین صیادان توزیع نماید که با قطع این روند عملاً اتصال اعضاء به تعاونی قطع خواهد شد.

هرچند که شرکت شیلات در سالهای اخیر همراه با اعمال سیاست آزادسازی و واگذاری فعالیت‌های تصدی‌گری سعی داشته‌اند که تعاونیها را برای ایفای یک نقش مستقلتر آماده نماید که از آن جمله می‌توان به سیاست واگذاری امر تهیه و تدارک نهاده‌های صیادی به اتحادیه تعاونیهای صیادی و ارائه مساعدتها و تسهیلات لازم به آنها طی سالهای بعد از ۱۳۶۸ اشاره نمود. ترغیب تعاونیهای صیادی در تحویل‌گیری تأسیسات برودتی و عمل